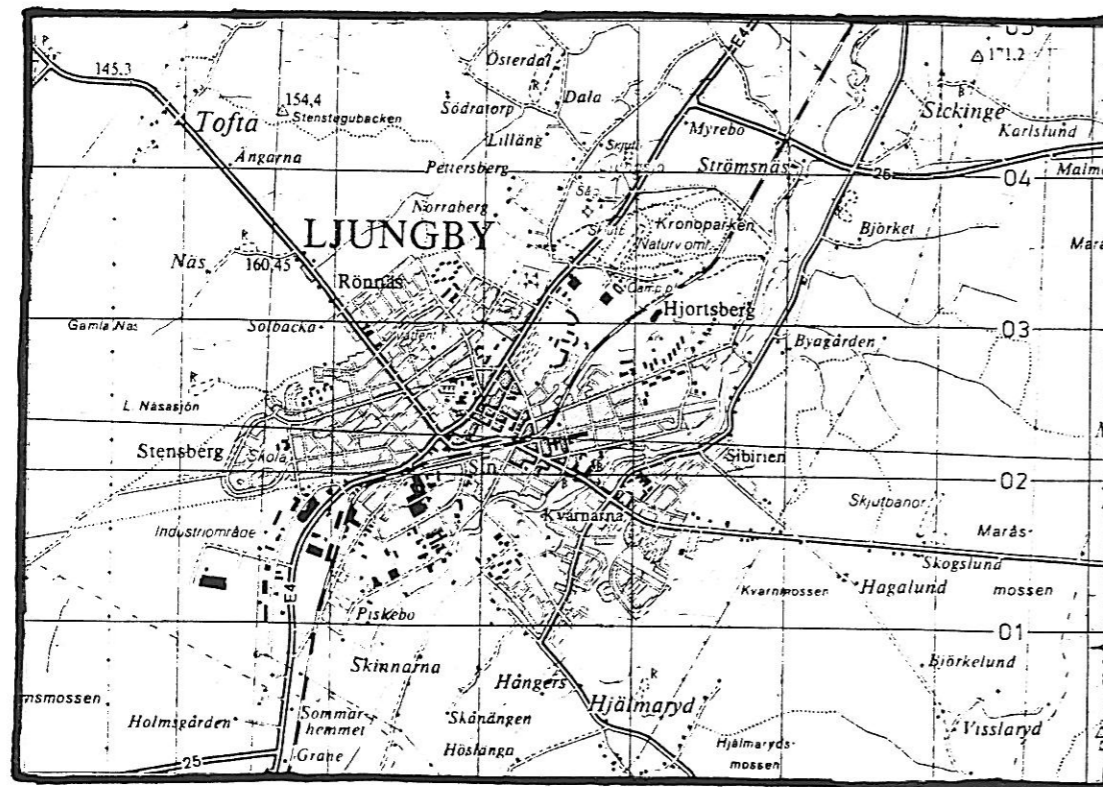
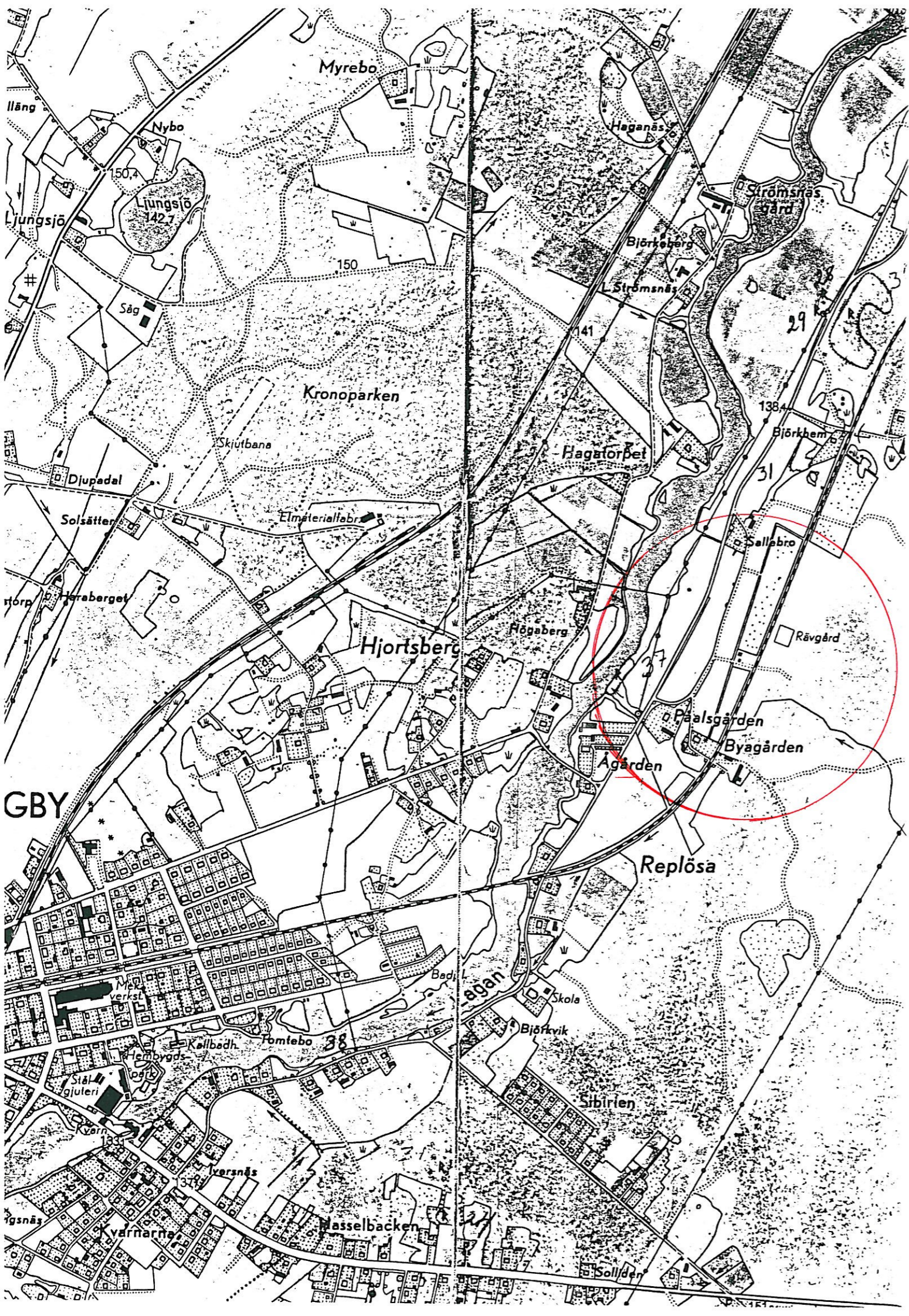

Arkeologisk förundersökning
Norra Replösa
Ljungby socken och kommun
Småland

Smålands Museum

Mikael Nilsson

Innehåll

---

sid 1	Inledning
sid 2	Topografi
sid 2	Fornlämningsmiljön
sid 3	Undersökningsmetod
sid 3 - 4	Undersökningsresultat
sid 4	Tolkning
sid 5	Sammanfattning
sid 6	Tekniska och administrativa uppgifter
sid 6	Dokumentationsmaterial
sid 7	Fyndlista

Inledning

I samband med planering av ny bebyggelse inom fastigheten Norra Replösa i Ljungby socken och kommun, har Smålands museum utfört en arkeologisk förundersökning 1993-05-10 - 05-14. Uppdragsgivare har varit Ljungby kommun och beslut om förundersökningen har tagits av länsstyrelsen i Kronobergs län.

Förundersökningen har föregåtts av en särskild arkeologisk utredning (se rapport från Smålands museum 19/3 1993). Utredningen omfattade något större areal än förundersökningen och bestod av kart- och arkivstudier, inventering, fosfatkartering samt provgrävning.

Resultatet av utredningen påvisade att det inom området fanns tre fasta fornlämningar, ett gravfält (nr 37 i Ljungby socken), troliga boplatzlämningar i form av anläggningar under matjordsskiktet samt en övergiven gårdstomt (Norregården).

Syftet med den nu avslutade förundersökningen, inom det bestämda området, var att avgränsa och bestämma fornlämningarnas art samt att klargöra om ytterligare undersökningar krävs före en ev. byggnation inom området.

Topografi

Geografiskt tillhör bygden kring Ljungby det sydsvenska höglandet men utgör samtidigt den inlandsdel som brukar benämnas "den småländska sjöplatån". Det område som beteckningen avser, kännetecknas av flacka, ofta skogstäckta urbergsslätter och omgivna av naturligt uppdämda vattensystem som i många fall bildar större sjöar och våtmarksområden.

I anslutning till ådalarna finns de största sammanhängande arealerna av jordbruksmark, vilket delvis hänger samman med de finare sediment som avsatts här och underlättat en uppodling av dessa marker. Särskilt viktigt har detta varit för den tidigare bebyggelseutvecklingen och visar sig bl.a. i att de äldsta ortnamnstyperna, från järnåldern, finns representerade i de utpräglade jordbruksområdena, medan de ofta blockiga och mossrika skogstrakterna bär ortnamn som kan härledas till medeltid eller senare.

Undersökningsområdet är beläget i nordöstra utkanten av Ljungby tätort och inom Replösa bys inägomarker. I väster begränsas området av Lagans å och i öster, något ovanför själva dalgången av barrskog med kärrinslag. Sträckan från ån till skogen är ca 300 meter och höjden varierar från 135 meter till närmare 150 meter, sluttningen är således inte särskilt brant.

Markbeskaffenheten domineras av morän med inslag av finare sediment i den västra och lägst belägna delen närmast Lagan. Hela ådalspartiet består av öppen mark som idag ligger i vall och delvis utnyttjas för bete. Det öppna landskapet fortsätter utanför området i dalgångens riktning och synfältet bryts mest av lövskogslundar och stenmurar.

Fornlämningsmiljön

Givetvis har Lagans vattensystem varit av utomordentlig stor betydelse för bebyggelsens utveckling i området. Förutom den mer lättbrukade jorden i dalgången har ån utgjort en viktig kommunikationsled och underlättat ett ömsesidigt utbyte mellan kust- och inland. Dessutom har ådalarna bidragit till en rersurrik och varierad biotop som gynnat tidigare kulturer med varierad ekonomi och kosthållning.

Att Ljungbyområdet hyst en förhållandevis stor befolkning under senare delen av förhistorien kan ses i de många högggravfälten som generellt kan dateras till yngre järnålder. Kring Ljungby stad finns ett 10-tal sådana registrerade gravfält varav Kånna högar är det största med inte mindre än ca 250 synliga anläggningar. Vid ett annat av dessa gravfält, beläget knappt en kilometer NNO om undersökningsplatsen finns dessutom en av Finnvedens märkligaste runstenar, den sk. Replösastenen. Den är rest nära inpå vad man betraktar som ett tidigare mycket viktigt vadställe över ån, nära nuvarade bilbro över Lagan.

Den tidigare förhistorien är mindre känd i trakten, även om lösfynd av framför allt stenyxor har påträffats. Något av dessa fynd härrör från jägarstenålderns senare del medan övriga tillhör bondestenåldern eller bronsåldern. Omfattningen av stenålderskulturens utbredning och storlek är svår att uttala sig om pga. det begränsade inventeringsunderlaget. Det torde dock inte vara vågat att gissa att en sådan målinriktad inventering skulle resultera i en mängd nya boplatser och fyndplatser, med tanke på de goda yttre förutsättningarna.

200 meter väster om undersökningsplatsen finns ett gravfält med 5 högar (nr 37 i Ljungby socken). Troligen är delar av det bortodlat och möjligen kan enstaka gravar ha eroderats bort av ån eftersom gravarna är anlagda alldeles invid strömfåran och på den ganska lättflyktiga strandbrinken.

I gärdet öster om gravfältet, där troliga boplatzlämningar påträffats i samband med utredningen, kunde under förundersökningen registreras en fyndplats för en simpel skafthålsyx. Man kan därför dra slutsatsen att området inte bara utnyttjats under järnålder utan även under yngre stenålder/bronsålder.

Det aktuella gärdet och fyndplatsen sammanfaller med det område som efter utredningsresultatet och beslut av länsstyrelsen, tagits bort i planen och inte längre är aktuell för byggnation

Undersökningsmetod

Då syftet med undersökningen i första hand var att avgränsa fornlämningarna utfördes denna som matjordsavbaning med maskin i sökschakt. Misstänkta anläggningar rensades och snittades i profil för att avgöra deras art. I framkommet kulturlager gjordes provgropar för hand, i två av dessa sållades delar av materialet.

Undersökningresultat

På schaktplanen (bil. 2) har planen delats upp i 3 delområden A,B och C. Dessa beskriv här nedan och var för sig.

A/ Beläget i NV delen delen av undersökningsområdet och är den del som ligger i närmast anslutning till de lägre terrängpartierna öster om Lagan. I den arkeologiska utredningen hade konstaterats troliga stolphål i provschakt väster om den väg som utgör områdets västra gräns. Det misstänktes därför att anläggningar även skulle kunna påträffas här.

Sammanlagt schaktades ca 350 sträckmeter på en bredd av 2 m. Steril mark kom 0,15 - 0,45 m under befintlig marknivå och bestod i de lägre delarna av hård mo eller mjåla för att i slutningens övre del övergå till lösare sediment av sand eller grus. På flera platser kunde noteras smärre naturliga utfällningar av järn. Nästan genomgående för området var ett påtagligt inslag av jordfasta, upp till meterstora stenar, vilket delvis försvårade avbaningsarbetet. På flera platser och i synnerhet i den västra hälften, noterades plogspår i den sterila marken.

Efter schaktningen konstaterades ett 25-tal mörkfärgningar av varierande storlek och i vissa fall med inslag av sot. Ett 15-tal av dessa snittades i profil. De misstänkta anläggningarna utgjordes av stenavtryck eller av odefinierbara gropar utom i ett fall, där en större kolbemängd avfallsgrop kunde dateras till nyare tid med fynd av lättfluten, grusig slagg, bränd lera, förmsterglas och tegel. I övrigt innehöll mörkfärgningarna inga fynd. I inget fall kunde fastställas att de utgjordes av fornlämningar.

I samband med schaktningsarbetet tillvaratogs två lösfynd av flinta, bestående av 1 avslag, kristianstadflinta (förkommen) samt 1 övrigt slagen, sydsandinavisk flinta.

Inga delar av matjorden antydde genomplöjda kulturlager genom inslag av sot eller skörbränd sten.

B/ Utgörs av relativt flack moränbunden mark och ligger ovanför och något öster om slutningen ned mot Lagan. Området begränsas mot öster av äldre järnvägsbank som korsar området i nord - sydlig riktning.

Läget sammanfaller, enligt de kartstudier som gjordes inom ramen för den arkeologiska utredningen, med platsen för Norregården. Gården finns redovisad på den år 1817-18 upprättade storskifteskartan över Replösa by. Brukningsenheten verkar ha upphört att existera under loppet av samma århundrade. Ett av syftena med undersökningen var att lokalisera och om möjligt datera gårdens etablering på platsen.

Sammanlagt schaktades här ca 200 sträckmeter på en bredd av 1,20 - 2 meter. I samtliga schakt utom det längst i norr framkom sammanhängande partier med mörkfärgad jord och ofta påtaglig inblandning av kol och sot. Lagret kom i allmänhet ca 2 dm under grästorven och hade en mäktighet på mellan 1-2,5 dm. I vissa fall, särskilt i de sydligaste schakten, kunde konstateras att den undre delen av lagret var helt opåverkat av senare tiders markanvändning och det kunde här, liksom ställvis inom andra schaktdelar, närmast karakteriseras som ett brandlager. Där inte kulturlager förekom schaktades ned till steril nivå som utgjordes av gul-röd sand eller grus. Inga mörkfärgningar som kunde tolkas som anläggningar noterades.

På 8 platser i kulturlagret och sammanlagt om 12 kvadratmeter gjordes provgropar för hand vilka rensades ned till steril nivå. 3 av dessa gropar placerades i anslutning till den plats där utredningens fosfatkartering hade givit enstaka förhöjda värden.

Sammansättningen av tillvaratagna fynd är densamma i samtliga provgropar men de flesta fynden påträffades i områdets södra hälft. Fynden består framförallt av bränd lera och mer enstaka keramik, järnfragment samt glas. Keramiken utgörs av rödgods och är i allmänhet försedd med glasyrer som daterar den till 1700/1800-tal. Den ganska ymninga förekomsten av bränd lera härrör troligen från lergolv i någon byggnad. Inget av fragmenten bär avtryck efter timmer, plank eller grenar. I en av provgroparna påträffades mot botten förkolnade rester av bearbetat timmer.

I ett av sökschakten påträffades ett lösfynd i form av en flinta, övrigt slagen och av sydiskandinavisk typ.

C/ Området är beläget öster om den genomkorsande järnvägsbanken och utgör samma terrängavsnitt som område B, men slutter svagt åt öster där det begränsas av något sank skogsmark.

Schaktningen omfattade här ca 65 meter på en bredd av 1,20 - 2 m. Liksom i Område B iakttogs fläckvisa brandlager under matjorden, vilken dock här helt saknade kultragerrester. Jämte brandfläckarna fanns ett 5-tal mörkfärgningar vilka snittades.

Mörkfärgningarna utgjorde stenavtryck eller förbrända rester efter organiskt material. Inga fynd påträffades inom området.

Tolkning

Misstanken om att fasta fornlämningar skulle finnas inom området för förundersökningen var mycket stark. Närheten till gravfältet (nr 37) och det mycket goda boplatsläget invid Lagan och i dess dalgång med sin mycket långa bebyggelseutveckling, talade för detta. Inga säkra förhistoriska fornlämningar i form av av under mark kvarvarande konstruktioner påträffades dock inom något av de tre delområdena.

De tre påträffade flintorna indikerar givetvis förhistoriska aktiviteter inom området och den nyregistrerade yxan kan sägas belägga det.

Tolkningen måste dock bli, med tanke på resultatet av förundersökningen och det ganska avsevärda sträckmeter schakt som togs upp, att det inte förekommit någon långvarig bosättning inom de delar som undersökts. Lösfynden kan stå för mycket tillfälliga vistelser. Kanske kan man tänka sig att området i första hand utnyttjats för betesdrift under en stor del av förhistorien och även vid tiden för gravfältets anläggande. Måhända ska järnålderns boplatssområde sökas i omedelbar anslutning till ån eller längre söderut i närhet till Replösa medeltida bykärna.

Vad gäller den historiskt belagda Norregården, kunde konstateras bebyggelserester och kulturlager över ett ganska stort område, vilket bekräftar att den bestämda gårdsplatsen verkligen ligger inom denna yta och delområde B och möjligen i dess södra del där antalet bränd lera var som störst. Några rester av grundläggningar eller syllstenar kunde dock inte noteras.

Kanske kan storskifteskartans utseende tolkas som att det medeltida byläget finns att söka något söder och sydväst om område B, där de kvarvarande gårdarna bildar en mer sluten miljö och en av tomtarna bär namnet Byagården. Norregården utgör troligen en under nyare tid tillkommen brukningsenhet, lagd under modersbyn. Undersökningen och dateringen av de påträffade fynden stöder ett sådant antagande.

De ställvis förekommande brandlagren antyder att gården kan ha brunnit ned, om det skett när den fortfarande fungerande eller efter dess nedläggande, ger denna undersökning inget svar på.

Område C synes enbart ha utnyttjats för bete eller äng.

Sammanfattning

Den arkeologiska förundersökningen föranleddes av att Ljungby kommun planerar att bebygga ett område inom fastigheten Norra Replösa, beläget strax öster om Ljungby stad i samma socken.

Undersökningen har föregåtts av en arkeologisk utredning varigenom kunde konstateras förhistoriska anläggningar i område strax väster om platsen för förundersökningen samt genom kartstudier belägga en övergiven gårdtomt .

Syftet med förundersökningen var att avgränsa fornlämningarna och bestämma deras art och samtidigt klargöra om ytterligare undersökningar erfordras innan området kan tas i anspråk för en ev. byggnation.

Området är beläget inom den ganska flacka, småländska sjöplatån som kännetecknas av av stora, naturligt uppdämda vattensystem, vilka till stor del styrt bebyggelseutvecklingen under förhistorien. Samtidigt finner man också här de mest utpräglade jordbruksbygderna.

De flesta fasta fornlämningarna i trakten består av gravfält vilka generellt kan dateras till yngre järnålder. Förekomsten av dessa beror delvis på de goda betingelserna för jordbruk men även på Lagans roll som kommunikationsled med ett utvecklingsbart kontaktnät längs dess flöde.

Undersökningsområdet ligger i anslutning till Lagan och utgörs av ådalgångens östra sluttning ned mot ån. Det består idag av öppen betes- och fd. åkermark som numera ligger i vall. I öster begränsas området av barrskog.

Förundersökningen utfördes såsom matjordsavbaning med maskin och sammanlagt schaktades lite drygt 600 sträckmeter på en bredd av 1,20 - 2 m.

Under matjorden påträffades ca 30 misstänkta anläggningar i form av mörkfärgningar. Mer än hälften av dessa snittades i profil. I inget fall kunde konstateras att de utgjordes av fornlämningar. Merparten visade sig vara stenavtryck eller gropar som inte säkert kan definieras. Endast i ett fall påträffades en säker nedgrävning, med fynd, vilka daterade denna till nyare tid.

3 lösfynd tillvaratogs under schaktningen och utgörs av flintor, ett avslag samt två övrigt slagna.

Den i utredningen belagda gårdplatsen påträffades i form av sotbemängt kulturlager med bebyggelse rester över ett större område. Genom fynden i lagret framgår det att gårdens anläggande på platsen skett under nyare tid. Fyndsammanställningen var homogen i de 8 provschakt som grävdes för hand.

Det specifika undersökningsområdet har troligen utnyttjats mer marginellt under förhistorien om man med detta avser bosättning i en eller annan form. Däremot kan man tillfälligt ha vistats i området och det kan mycket väl ha utnyttjats intensivt som betes- eller åkermark under förhistorien. I historisk tid har det funnits en gårdsanläggning, anlagd under nyare tid och som upphört att existera under loppet av 1800-talet.

Undersökningsresultatet som omfattade ca 1 000 kvadratmeter motiverar knappast fortsatta undersökningar. Det kan visserligen inte helt uteslutas att anläggningar kan finnas i oschaktade partier, men det är heller inget som undersökningen belägger. Gårdsanläggningen härrör från nyare tid och det är osäkert om en vidare undersökning skulle kunna medge en säker och meningsfull rekonstruktion av dess olika delar.

Tekniska och administrativa uppgifter

Länsstyrelsens dnr: 220-1355-93
Smålands museums dnr: 110/93
Landskap: Småland
Kommun: Ljungby
Socken: Ljungby
Fastighet: Norra Replösa
Ek. karta: 5 d 0 h Ljungby (95)
X koordinat: 6303 022
Y koordinat: 1388 055
M.ö.h: 135 - 148
Fältarbetstid: 5 dgr
Maskintid: 2,5 dgr
Personal: Lotta Högrell, Mikael Nilsson, Smålands museum
Uppdragsgivare: Ljungby kommun, miljö- och arkitektkontoret

Dokumentationsmaterial**Fynd**

Samtliga fynd som tillvaratagits finns förvarade på Smålands museum

Ritningar

Förutom den i rapporten bifogade schaktplanen i skala 1: 2 000 upprättades schaktplaner i skala 1: 100 över delområdena A (ritning nr 1 - 5) och B (ritning nr 6 - 9). På ritningarna 6 -9 finns angivet var de 8 provgroparna är gjorda. De är angivna med nr som relaterar till de magasinerade fynden.

Samtliga fynd och ritningar finns förvarade på Smålands museum.

Fyndlista**Delområde B**

provgrop 1:	1. bränd lera	2 st	1,5 - 2 cm
provgrop 4:	2. bränd lera	12 st	1,4 - 4,5 cm
	3. keramik	1 st	2 cm
	4. järn, frag.	1 st	6 cm
	5. slagg	1 st	4 cm
provgrop 5:	6. bränd lera	41 st	1 - 3,5 cm
	7. keramik	1 st	3,6 cm
provgrop 6:	8. bränd lera	10 st	0,7 - 2,4 cm
	9. keramik	1 st	7 cm
	10. järn, frag.	2 st	7,5 - 8 cm
provgrop 7:	11. bränd lera	12 st	1 - 5,5 cm
provgrop 8:	12. bränd lera	45 st	1,2 - 5,9 cm
	13. järn, spik	3 st	2,8 - 3,5 cm
	14. järn, frag.	2 st	3,5 - 5,5 cm
	15. fönsterglas	1 st	1 cm

Lösfynd, delområde A

16. flinta, övrigt slagen 0,9 x 0,8 x 0,5 cm, sydiskandinavisk

Lösfynd, delområde B

17. flinta, övrigt slagen 4,9 x 1,9 x 1,7 cm, sydiskandinavisk

ARKEOLOGISK FÖRUNDERSÖKNING
NORRA REPLÖSA, LJUNGBY SN. SM.
SCHAKTPLAN
SKALA 1:2000

100m

